

Nr 7

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skydd för dödsbodelägares m. fl. medel.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 497 i första kammaren av herr *Enarsson* samt nr 604 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl. I motionerna, vilka är likalydande, hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att frågan om skydd för dödsbodelägares, omyndigs eller klienters medel måtte utredas och härav föranlett förslag framläggas i syfte att vid förskingring skydda vederbörande mot förlust.

Beträffande skälen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen I:497.

Inledning

Utskottet vill till en början lämna en kortfattad redogörelse för vissa lagregler, som anknyter till det nu aktuella spörsmålet.

Genom överförmyndarens verksamhet underkastas förmyndarnas förvaltning av de omyndigas tillgångar en fortlöpande kontroll. I Stockholm finnes i stället för överförmyndare en stadens nämnd kallad överförmyndarnämnden. Vissa åtgärder med avseende å omyndigs egendom får icke företagas utan överförmyndarens medgivande. Såväl placeringen av penningmedel som förfogandet över värdehandlingar är sålunda i viss utsträckning beroende av överförmyndarens tillstånd. För omyndig delägare i dödsbo får endast med överförmyndarens samtycke slutas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, och sådant samtycke fordras i allmänhet även för arvsifte i dödsbo vari omyndig äger del. Vidare får förmyndaren i regel endast med överförmyndarens samtycke låta den omyndige driva näring eller å dennes vägnar upptaga lån, ingå växelförbindelse eller borgen eller pantförskriva eller bortgiva egendom. För upplåtelse av servituts- eller nyttjanderätt till omyndigs fasta egendom kräves likaledes i regel överförmyndarens samtycke. Om förmyndaren hos rätten ansökt om tillstånd att försälja eller inteckna sådan egendom, åligger det överförmyndaren att i ärendet avgiva yttrande.

Med ledning av förteckning över den omyndiges tillgångar och andra redovisningshandlingar, som förmyndaren har att avgiva till överförmyndaren, skall denne granska förmyndarens förvaltning. Därvid skall särskilt tillses att tillgångarna är anbragta med erforderlig trygghet och att de läm-

nar skälig avkastning samt att utgifterna för den omyndige icke överstigit vad som må anses skäligt. Överförmyndaren äger genomgå till förvaltningen hörande räkenskaper, betalningsbevis och andra verifikationer samt värdehandlingar. I fall där särskild sakkunskap erfordras äger överförmyndaren anlita annan att utföra eller biträda vid revisionen. Om granskningen ger anledning därtill, skall överförmyndaren bereda förmyndaren tillfälle att förklara sig samt i svårare fall påkalla rättens ingripande mot denne. Varje år skall överförmyndaren till rätten överlämna en uppgift (årsredogörelse) rörande tillsynen över förmyndarnas förvaltning under föregående år. Överförmyndaren skall därjämte föra bok angående de förmynderskap som inskrivits hos rätten och förteckning över ärenden rörande ej inskrivna förmynderskap.

Möjlighet finnes för rätten att om skäl därtill prövas vara för handen förelägga förmyndaren att lämna inteckning eller annan säkerhet för den omyndiges egendom.

Gör förmyndare sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövan- det av sin befattning, eller kommer han på ekonomiskt obestånd, och prövas han på grund härav vara olämplig såsom förmyndare, eller finnes han av annan orsak icke längre lämplig att inneha förmynderskapet, skall han entledigas.

Vad som sålunda föreskrives i fråga om förmynderskap är i huvudsak tillämpligt även å godmanskap.

Beträffande boutredningsmannaförvaltning kan kontroll över av rätten förordnad boutredningsman anordnas i två olika former, nämligen antingen genom en permanent tillsyn eller genom en tillfällig revision. Den första formen utövas av god man som av rätten, när bodelägare begär det eller rätten eljest prövar lämpligt, kan förordnas att öva tillsyn å boutredningsmannens förvaltning. Sådant förordnande undgås om boutredningsmannen ställer säkerhet för ersättning, som han kan finnas skyldig att utgiva. Det enklare kontrollförfarandet tillämpas när god man ej är utsedd. Rätten äger då på ansökan av delägare eller eljest förelägga boutredningsmannen att avgiva redogörelse för sin förvaltning eller ock förordna någon att granska förvaltningen och däröver avgiva berättelse.

I angelägenheter av vikt skall boutredningsmannen inhämta bodelägar- nas mening, där det lämpligen kan ske. Fast egendom eller tomträtt får ej av boutredningsmannen överlåtas utan delägarnas skriftliga, bevittnade samtycke eller, där det ej kan erhållas, rättens tillstånd.

Boutredningsman skall entledigas om han ej finnes lämplig eller av annan särskild orsak bör skiljas från uppdraget. Fråga om boutredningsmans entledigande kan väckas av envar, vars rätt är beroende av utredningen. Oavsett huruvida särskild framställning göres, ankommer det i sista hand på rätten att ingripa mot boutredningsmannen för den händelse det blivit för rätten känt, att denne icke vidare är lämplig för sitt uppdrag.

Såväl förmyndare som boutredningsman är pliktig ersätta skada som han uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat den omyndige eller dödsboet. Motsvarande skadeståndsskyldighet föreligger för god man.

I detta sammanhang må också erinras om 18 kap. handelsbalken, vari återfinnes bestämmelser beträffande sysslomans ersättningskyldighet i vissa fall.

Vidare bör här upplysas att Sveriges advokatsamfund sedan 1954 har en särskild fond, vars syfte är att bereda samfundet möjlighet att bidra till upprättande av skada till följd av brottsligt förfarande från advokats eller hos advokat anställds sida.

Slutligen må nämnas att *första lagutskottet* vid 1940 års riksdag behandlade dels motion angående ökat skydd för omyndigas medel, som är underkastade det allmännas kontroll, *utlåtande nr 37*, dels motioner om beredande av ökad säkerhet för dödsbodelägares intresse i fråga om dödsbos egendom, *utlåtande nr 40*. Motionerna blev i enlighet med vad utskottet hemställt avslagna av riksdagen. Beträffande utskottets skäl härför ävensom vad i övrigt förekom i ärendena torde få hänvisas till utlåtandena.

Motioner vid 1964 års riksdag

I likalydande motionerna I:24 och II:28 vid 1964 års riksdag hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att frågan om obligatorisk försäkring mot förskingring, brand, stöld m. m. av medel och tillgångar, som genom domstols förordnande anförtros boutredningsman, god man eller förmyndare, måtte utredas och härav föranlett förslag framläggas i syfte att skydda vederbörande klienter mot förlust. Över motionerna avgavs yttranden av hovrätten över Skåne och Blekinge, överförmyndarnämnden i Stockholm, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Svenska försäkringsbolags riksförbund samt Folksam. Endast det sistnämnda remissorganet tillstyrkte utredning medan övriga remissinstanser avstyrkte motionerna eller uttalade att särskild utredning ej kunde anses påkallad. I sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 40* anförde *första lagutskottet* bl. a. följande.

Motionärernas önskemål att söka förstärka skyddet är i och för sig behjärtansvärt. Såsom flera remissinstanser framhållit torde det dock vara tveksamt om den av motionärerna anvisade utvägen med obligatorisk försäkring är framkomlig. Enligt vad utskottet erfarit kommer emellertid inom kort en utredning att tillsättas med uppgift att företaga en allmän översyn av förmynderskapslagstiftningen. Det kan förutsättas att spörsmålet om skydd för tillgångar som förvaltas av förmyndare eller god man kommer att uppmärksammas av den tillämnade utredningen. Härigenom kan syftet med motionerna i denna del bli tillgodosett. Vad därefter gäller dödsboförvaltning vill utskottet erinra om att enligt vad vid remissbehandlingen upplysts det övervägande antalet boutredningar handhaves av personer, som utses

av arvingarna själva utan något domstolsförfarande. När åter domstol förordnar boutredningsman torde härtill mången gång utses sådan beträffande vilken visst skydd redan finnes såsom advokat eller banks notariatavdelning. Det kan därför antagas att ett genomförande av motionärernas förslag skulle beträffande dödsbomedel medföra ringa nytta i förhållande till de kostnader och den omgång som skulle vara förenade med en obligatorisk försäkring. Utskottet kan således ej heller i denna del biträda motionärernas utredningsyrkande.

Motionerna blev i enlighet med utskottets hemställan av riksdagen avslagna.

Framställning av justitieombudsmannen

Justitieombudsmannen har den 12 december 1964 till Kungl. Maj:t avlåtit framställning om spörsmålet angående åtgärder till stärkande av kontrollen över boutredningsmäns förmögenhetsförvaltning. Justitieombudsmannen har härvid antytt ett par vägar för bättre kontroll, nämligen dels ökat utnyttjande av institutet särskilt förordnad granskningsman genom att sådan kontroll såsom huvudregel skulle oberoende av yrkande anordnas med vissa intervaller och dels viss skyldighet för boutredningsman att utan förbehåll om egen dispositionsrätt insätta penningmedel i bank och nedsätta värdehandlingar i öppet förvar. Enligt justitieombudsmannen kan spörsmålet knappast i allo överblickas med mindre i ämnet sker en närmare utredning. Beträffande det närmare innehållet i framställningen torde utskottet få hänvisa till s. 220—228 i justitieombudsmannens ämbetsberättelse 1965.

Översyn av förmynderskapslagstiftningen

Genom beslut den 30 december 1964 har Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för justitiedepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa översyn av förmynderskapslagstiftningen. I anslutning till detta beslut anförde chefen för justitiedepartementet, *statsrådet Kling*, bl. a., att tiden syntes vara inne att göra en samlad översyn av förmynderskapslagstiftningen i syfte att bättre anpassa den till det moderna samhällets krav samt att översynen i princip borde vara förutsättningslös. Av särskilt intresse i nu förevarande sammanhang torde vara följande uttalande i direktiven.

Även bestämmelserna om förvaltningen av omyndigs egendom och om kontrollen över denna förvaltning hör till de huvudfrågor, som under den av mig förordade översynen måste upptagas till prövning. Sålunda bör närmare undersökas bl. a. i vad mån den ekonomiska utvecklingen motiverar en jämkning av de gällande föreskrifterna om placering och förvaring av den omyndiges tillgångar. Härvid bör övervägas i vad mån förräntningsintresset bör ges större utrymme än för närvarande.

Vad gäller kontrollen över förvaltningen synes tiden mogen att upptaga hela det nuvarande systemet till omprövning. För en effektiv kontroll krävs att förmynderskapen registreras. Det bör emellertid i detta sammanhang även undersökas huruvida möjligheter finns att begränsa skyldigheten att inskriva förmynderskap och lätta på förmyndares redovisningsplikt utan att någon väsentlig förlust görs i fråga om skyddet för omyndiga.

En annan fråga, som lämpligen bör upptagas till behandling i detta sammanhang, är den om en förstärkt kontroll över boutredningsmans förvaltning. Denna fråga faller visserligen utanför förmynderskapslagstiftningen men har vissa beröringspunkter med förmyndares och god mans förvaltning. Den har bl. a. direkt betydelse för omyndigs medel i fall då omyndig delägare finns i dödsboet. Frågan har nyligen berörts i riksdagen med anledning av motioner om försäkringsskydd för anförtrodda medel och av justitieombudsmannen i en framställning i ämnet till Kungl. Maj:t. Med hänsyn bl. a. till att rätten förordnar om boutredningsmannaförvaltning och utser boutredningsman, får det anses vara en angelägenhet för det allmänna att ett så effektivt skydd som möjligt skapas för de medel som omhänderhas av boutredningsmannen, utan att denna form för dödsboförvaltning onödigt tynges eller fördyras. En närmare undersökning av denna fråga bör nu ske.

Sakkunniga för att verkställa ifrågakvarande översyn har numera tillkallats.

Utskottet

I förevarande motioner hemställas om utredning och förslag angående frågan om skydd för dödsbodelägnares, omyndigs och klienters medel i syfte att vid försäkringsskydd vederbörande mot förlust. Liknande spörsmål har såsom framgår av den tidigare redogörelsen nyligen aktualiserats. Sålunda behandlade riksdagen sistförflutna höstsession motioner om försäkringsskydd för anförtrodda medel. Vidare har justitieombudsmannen i december 1964 avlåtit framställning till Kungl. Maj:t om åtgärder till stärkande av kontrollen över boutredningsmäns förmögenhetsförvaltning.

Det av motionärerna berörda problemet har därjämte i viss mån tagits upp i direktiven för den nyss tillsatta utredningen för översyn av förmynderskapslagstiftningen. Bland de frågor utredningen skall upptaga till prövning nämnes sålunda särskilt kontrollen över förvaltningen av omyndigs egendom. Utredningen har också att närmare undersöka förutsättningarna för att skapa ett så effektivt skydd som möjligt av de medel, vilka omhänderhas av boutredningsman. Genom dessa uttalanden i direktiven får motionärernas begäran om utredning anses i motsvarande del tillgodosedd. Utanför ramen för utredningen torde emellertid falla av motionärerna åsyftad förbättring av skyddet för den, vars medel förvaltas av annan än förmyndare eller boutredningsman. Beträffande åtskilliga sådana tillgångar får det emellertid anses redan nu föreligga godtagbart

skydd mot förlust till följd av förskingring. Utskottet åsyftar härmed medel som anförtrots åt advokat och åt banks notariatavdelning. Däremot skulle gentemot övriga som omhänderhar andras tillgångar åtgärder för att bättre skydda ägarna mot förlust på grund av brottsligt förfarande stundom vara påkallade. Missförhållandena härvidlag kan dock icke sägas vara särskilt påtagliga. Det är också möjligt att de förslag till kontroll, som den tillsatta utredningen angående förmynderskapslagstiftningen har att framlägga, kan komma att utformas så att de lämpar sig som skydd även i sistnämnda hänseende. Enligt utskottets mening bör därför i vart fall resultatet av utredningens arbete avvaktas innan ytterligare åtgärder övervägs.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I:497 och II:604, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 februari 1965

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Erik Svedberg, Ernulf, Hjorth, Ferdinand Nilsson*, Schött, Lundin och Lidgard;

från a n d r a kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson, herr Ekström i Björkvik, fru Kristensson, fru Löfqvist, herrar Gustafsson i Borås, Johansson i Dockered och Martinsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.